
Vathy Zsuzsa

MÁNDY, MISZTER MODERÁTOR ÉS A FIATALABB ÍRÓTÁRS

A nyolcvanas évek elején az egyik irodalmi folyóirat – azok közül való, amelyek nem élvezte a hatalom kegyeit, sőt nagyon nem élvezte – megkért bennünket, Mándy Ivánt és engem, hogy beszéljünk egymással. Úgy is, mint egy idősebb író a fiatalabbal, és úgy is, mint két olyan pályatárs, akik az égvilágon semmi hatással nem voltak egymásra. A beszélgetést vegyük magnóra, része lesz egy rövidesen induló sorozatnak.

Zavarbajtó feltétel, gondoltam, mert bizonyos, hogy az én írásaim nem hatottak Mándy Ivánra, de fordítva! Albréleteimben mindig elérhető közelben volt egy-egy Mándy-kötet, fiatal vegyész-mérnök-ként pedig munkahelyemre, az olajfinomítóba mindig vittem magammal egy *Kortárst*, *Új Írást*, s ha rövid időre bezárkózhattam az egyik művezetői szobába, leülhettem egy benzinnel teli tartály, a csővezeték vagy egy szivattyú mellé, gyorsan megnéztem, mi történt Zsámbokyval „azóta”, hogy utoljára hallottam róla.

Nem volt tisztázva továbbá az sem, hogy mint két, egymásra semmi hatással nem lévő író – ad absurdum nem is olvasták egymást –, miről beszéljünk. Tudtuk viszont, hogy magnójával megérkezik majd egy szerkesztő is, aki riporter minőségben – ma úgy mondanánk, moderátor – kérdez, és irányítja a beszélgetést.

Az Andrassy úti Kis Zserbóban, az akkori „Minőségi” cukrászdában találkoztunk – mintha Mándy bosszantására találták volna ki ezt a képzelet nélküli nevet –, s biztos, ami biztos, elvittem magammal a saját magnómat is. Amikor Miszter Moderátor úgy fél óra múlva sem érkezett meg, hozzákezdünk a láthatatlan publikumnak szóló beszélgetéshez.

Megegyeztünk, hogy Mándy Iván kezdi. Mándy azt a meglepő kérdést tette föl a fiatal író társnak: véleménye szerint mi lehet az oka, hogy a könyveit, mármint a Mándy-könyveket olyan kevesen olvassák? Egész pontosan így kérdezte: „Tulajdonképpen mi lehet az írásaimnak, könyveimnek ez a *varázsa*, ami ennyire távol tartja az olvasót?”

A fiatal író társ zavartan tiltakozott, „ó, nem”, „nem így van”, „dehogyan”, majd azt a lehetséges magyarázatot adta: az emberek egy része csak úgy tudja biztosítani az élete egyensúlyát, hogy bizonyos emlékeket elás a lelke legmélyére, és megpróbálja elfelejteni őket. A Mándy-novellák pontosan ezeket az emlékeket hozzák elő.

Ha Miszter Moderátor ott lett volna, talán kifejezi elégedetlenségét a megállapítással kapcsolatban, esetleg hozzáfűz egy gondolatot, de mert nem volt ott, ők – a két pályatárs –, a későbbiekben engedve a szabad asszociációknak, csapongva beszéltek erről-arról, ami eszükbe jutott. Az iskoláról például.

Mándy nem titkolta megrökönyödését, amikor a fiatalabb író társ dicsérte egyik volt iskoláját. „Ezek szerint maga úgy emlékszik vissza az iskolára, hogy az jó volt? Tényleg? Én abszolút megbízhatóan gyűlöltem az iskolát, szüneteivel együtt, nemcsak a tanárokkal, hanem a diákokkal is. Utáltam az iskola szagát, a padok szagát, és soha meg nem bocsátom a tanároknak azt az embertelenségét, amivel körülvettek. Egyetlenegy tanár volt a kivétel, Áprily Lajos. Magyart tanított a Lónyayban, egy évig tartott...”

A kollegina ekkor, kihasználva a neves íróárs beszélőkedvét, gyorsan megkérdezett egyet s más. Például, hogy az a jó kis történet, amelyik a Károlyi-kertben játszódik, és egy kisfiú azt kiabálja a szerzőnek, hogy „Író Iván! író Iván!”, az hogy keletkezett? „Úgy – így a válasz –, hogy amikor Abody szerkeszteni kezdte az IDEGEN SZOBÁK-at, kérte, írjak valami előszót. Én előszófélét nem tudok írni, úgy látszik, csak novellára jár az agyam, megírtam azt a Károlyi-kerti emlékemet.”

Aztán a Centrál kávéházat kérdezte, azután, hogy tényleg annyira szereti-e Hemingway novelláját, a TISZTA, VILÁGOS KÁVÉHÁZ-at, azután: nem baj-e, ha az író sokat ír önmagáról, nem kell-e szégyenkeznie emiatt.

Mándy Iván úgy nézett a fiatalabb íróársra, mint aki gyanakszik, hátha ők ketten mégsem egy csapatban játszanak. „Én viszont pófátlanul nem szégyellem – mondta –, hogy anyni mindent írok magamról. Hát csak rajtam, csak magamon tudom átszűrni a környezetemet!”

A magnó forgott, a Moderátor, aki biztosan elfoglalt ember, talán a világ másik végén egy másik beszélgetést hallgat – sehol. Így a fiatalabb kolléga folytathatta a magánnyomozást. Mindenekelőtt lesütött szemmel bevallotta, hogy Csempe-Pempe, vagyis A PÁLYA SZÉLÉN rá akkora hatást tett, hogy nem is tudja elmondani. Felidézett egy jelenetet: nyomortanya, ágyak egymás felett, valakinek az ágya fölött kötél, azon egy ember lóg. „Ez is az írói képzelet terméke?” – kérdezte a fiatalabbak tapintatlan-ságával.

Az író felélénkült, és azt mondta: újabban a szemére vetik, hogy szürrealista, sőt, hogy elvadult szürrealista, pedig az, amit az említett jelenetben leírt, maga volt a *véres naturalizmus*. A húszas években albérletekben vagy inkább al-albérletekben voltak ilyen kötelek, és arra néhány fillérért, „mint ahogy mások a kabátjukat felakasztják a fogasra”, az emberek rádobták magukat. Beszélgettek, aludtak, amennyire tudtak.

Végigfut a hátamon a hideg, mondta a fiatalabb íróárs. Az enyémen is végigfutott, mondta Mándy.

A fiatalabb ezután – arra gondolva, valamire ki kell hogy fusson ez a beszélgetés, a szerkesztők úgysem hagyják, hogy semmire se lyukadjanak ki – megkérte Mándyt, beszéljen a „nehéz időkről”. Az ötvenes évekről.

Olyan nevetésféle volt a válasz. „Könyveket ismertettünk. Távoli, vidéki MNDSZ-ekben, mosókonyhákban, uszodákban, mozielőadás előtt, a legképtelenebb helyeken. A pesti Állatkertben például, a majomház előtt Mikszáth KÜLÖNÖS HÁZASSÁG-át. Az volt a jó, hogy utána le lehetett ülni a Darlingban, és elmondani valakinek. Annak, aki történetesen egy szüreti mulatságból jött, persze nem mint mulató, hanem mint könyvismertető.”

A kollegina ezen felbátorodva szégyentelenül és hosszan magáról kezdett el beszélni. Hogy egy nőíró és egy férfi író élete között mekkora különbség van. Hogy egy kisgyerek egyfelől óriási öröm, másfelől viszont két-három évig nem lehet tőle dolgozni. Nemcsak a tényleges elfoglaltság miatt, hanem mert olyan erős érzelmi kötést jelent, hogy mellette semmi nem elég fontos. – Mándy Iván olyasfélét mondott, ha így van, akkor ez a gyűjtés időszaka is, és ezek az évek biztosan nagyon sok élményt is adnak. – A kollegina ezt elengedte a füle mellett, és önkínzón ismételte: időm már volna, de üres vagyok, mint ez a hamutartó.

Mándy ekkor azt mondta, különben sem szereti a nőíró kifejezést, mert sok szármárságot locsognak róluk össze. A hozzá közel állók közül Kádár Erzsébetet, Nemes Nagy Agnest említette, és Ács Margitot. Majd, mintegy negyedórán keresztül Sylvia Plathról beszélt.

Mikor a magnókazetta második fele is a végéhez közeledett, a fiatalabb író társ felvette az obligát kérdést: a „hatás”, tudjuk, nem egyszerű dolog, mégis, ki volt az, aki Mándy Ivánra hatott?

Mándy azt válaszolta: furcsa módon talán Kassák Lajos. Az írásai meglehetősen távol álltak tőle, mégis, ha olykor megkérdezték, ki volt az eszményképe, az ő nevét mondta. „Az a szigorú magatartás, az a konok következetesség, az hatott rám borzasztóan.”

Néhány perccel később, miután a magnó kattant és megállt, észrevették, hogy az asztalok között egy fiatal férfi igyekszik feléjük, vagy inkább rohan. Patakokban folyt a homlokáról a veríték, haja csapzott volt, az arca sápadt.

„Nagyon sajnálom – mondta. – Végtelenül sajnálom.”

Miszter Moderátor, mert ő volt, aki az utolsó pillanatban, de mégis megérkezett, széttárta a karját, és egy váratlan mondatot mondott. „Hasmenése volt a gyerekeknek” – mondta. És remegő hangon elismételte.

A tiszteletre méltó író és a fiatalabb író társ az asztalt nézte.

„És hogy van – kérdezte Mándy. – Jól van azért?”

Miszter Moderátor meglebbentette, majd homlokához szorította a zsebkendőjét. „A körülményekhez képest jól” – mondta. Azután mélyeket lélegzett – nyögéseknek is beillettek –, majd eltette a magnókazettát. Mándy és a kollegina megjelenését szerkesztőtársai nevében is megköszönte, és megnyerő, meleg hangon elnézést kért, amiért máris továbbmegy. „Megígértem a nagymamának – mondta –, hogy kiviszem az állomásra.” Ezzel eltűnt.

A folyóiratban a beszélgetés nem jelent meg. Talán azért, mert hiányzott belőle a céltudatos témakezelés, az irányítás, a kifejtés stb., szóval a moderátori tevékenység, talán valami másért. Hogy mégsem veszett el, a szerkesztőség kitűnő titkárnak az érdeme, aki, mikor a kultúra rendőrei betiltották a lapjukat, és bezárták a szerkesztőséget, a legépebb példányokat eljuttatta a két beszélgetőhöz. Mintha előre tudta volna, hogy a kazetta előbb-utóbb úgyis elkallódik, és eljön az idő, amikor nem tárcsázhatjuk fel Mándy Ivánt, ha meg akarjuk kérdezni tőle, mit jelent számára a szó, hogy „táj”, vagy hogy mit jelentett neki Kassák Lajos.

Mezey Katalin

A MÁNDY-SZIGET

Csaknem huszonkét éve, hogy személyesen is megismertem, hogy – talán nem önhitt feltételezés – barátságába fogadott. A vele való ismeretséghez bennem szorosan hozzátartozott a féltés. Én vagyok-e túlságosan aggodalmas természetű, vagy más is így volt Mándy Ivánnal, nem tudom. Az első pillanattól nagyon törékenynek, kiszolgáltatottnak, létében veszélyeztetettnak láttam.

Most, hogy emberi alakja hétköznapi mivoltában örökre eltűnt előlünk, azon gondolkodom, hogy lényegi vonása volt-e a vele való kapcsolatnak a féltés, vagy esetleges